

Kádár Gyula: A székely társadalom

(895–1614)

Népesedéstörténet

Általános népességi ismertető

A korábbi szakirodalom azt állítja, hogy a székelység lélekszáma a honfoglalás korában, valamint a következő századokban jelentéktelen. Úgy tűnik, a székely–magyar népességszám megállapításánál a kutatók többsége megelégedett az egymásra hivatkozással, a szakirodalomban közismert és alacsonyra becsült népességszámok egyszerű átvételével.

Lényegében nem vették figyelembe azt a katonai potenciált, amellyel a székely nép az említett korszakban rendelkezett, mert azok ismeretében egyértelmű lett volna, hogy a szakirodalomban ismert népességi adatok irreálisan alacsonyak. A Székelyföldön épült nagyszámú kőtemplom és kőből rakott erődítmény is arra figyelmeztet, hogy azokat a néhány családból álló közösségek aligha emelhatték. Mindezek mellett a magyar kutatás ez idáig nem hasznosította a francia demográfia eredményeit, amelyek az analógia alapján, közvetett módon, de egyértelműen jelzik, hogy a honfoglalás idején és az azt követő századokban – a Kárpát-medencében – sokkal nagyobb lélekszámú magyarság és székelység élt. Ha elfogadjuk a szakirodalomban ismert, honfoglaláskorra vonatkozó népességi adatokat, akkor az 1300-as évek táján Magyarország lakossága mindössze egy, legtöbb másfél millió lehetett volna, márpedig biztosan állítható, hogy az említett korban az ország lakossága több mint hárommillióra tehető, a székelységé mintegy 72 000 főre. Az 1330-as években dr. Kováts Zoltán számításai szerint Magyarország népessége 3,5 millió, melynek keretében a székelység lélekszámát 83 426 főben határoztam meg.

A honfoglalás kori székelység számaránya a honfoglaló magyarság keretében 4–5 százalékra tehető, ami a következő századokban némileg csökkent, mert a székelyeknek csak egy része települt át a mai Székelyföldre. Útközben a székelység némely része leszakadt, és helyben maradt, ezzel megmagyarázható a székely nyelvjárások továbbélése azokon a területeken, ahol hajdanán a székelyek hosszabb-rövidebb ideig tartózkodtak.

A székelység lélekszámát elemezve, az analógia módszerével ellenőrizve, úgy látom, hogy az 1330-as és az 1500-as évekre (általam) számolt népességi adatok elfogadhatóbbak, mint a szakirodalomban olvashatók. Egyértelműnek tartom azt, hogy a székelység lélekszáma 895-től 1614-ig összehasonlíthatatlanul magasabb volt, mint amennyit a szakirodalom elfogad. Ha nem így lett volna, akkor az alábbi képtelen torz számarányokat kellene elfogadni. A szakirodalomban ismert honfoglalás kori 5–10 ezer fős lélekszám esetén a székelyek szaporodása 1330-ig 1660, illetve 830 százaléknak kellett (volna) lennie ahhoz, hogy elérje az általam számolt 83 426 főt, amely a magyarság keretében még így is szerény százalékarányt képvisel. Ha az 1330-as évekre vonatkoztatott népességi adatok, köztük a Kristó Gyula által 19–25–28 ezer főre becsültek lennének helytállóak, akkor a székelyek számának 1614-ig 500–600 százalékkal kellett (volna) emelkednie, míg a honfoglalás korához mérve 1200–2400 százalékkal. Azonban ilyen arányú népességnövekedésre nem volt lehetőség, mert a tanulmányozott korszakban csupán 2 ezrelékes átlagszaporulattal lehet számolni.

Nos a fenti torz és elfogadhatatlan szaporulatot tükröző százalékarányok alapján egyértelmű, hogy a magyar szakirodalomban meghonosodott népességi becslések távol állnak a valóságtól. Ha Kristó Gyula népességi becslései az 1330-as évekre vonatkoztatva megközelítenék a valóságot, akkor a székelység a magyarság alig 0,54–0,71–0,80 százalékát tette volna ki, míg Szűcs Jenő, Györffy György 34 000, Veres Valér 35 000 fős székely népessége is mindössze 0,97–1,00 százalékarányt mutatna. Amint már említettem, még a székelység általam számolt lélekszáma is szerény, mindössze 2,38 százaléknyi, de ne feledjük, ez így is többszöröse a szakirodalomban ismert népességi adatoknak. Biztosan állíthatjuk, hogy a székelység számaránya a magyarságon belül soha nem lehetett 1 százalék alatti. Ha az 1330-as évekre vonatkozatható számarányokat összehasonlítjuk a ma élő székelyföldi (Aranyos, Maros, Udvarhely, Csík, Gyergyó, Kászon és Háromszék) székelyekével, akkor azt látjuk, hogy a 700 000 fős székely nép a 15 milliós magyar nemzet 4,66 százalékát alkotja. Ha a világon élő székelység 1–1,5 milliós lélekszámát összevetjük a magyarságéval, akkor a számarány még nagyobb, azaz 6,66 és 10 százalék körül mozog. Egyértelmű tehát, hogy ily mértékű székely–magyar népességarány-eltérés, a korábbi századokhoz mérve, nem alakulhatott ki. Ez még akkor is így van, ha a történelem vihara, a török hódoltság, a síkvidéki

létből fakadó nagyobb méretű pusztulás (a katonai expedíciók rablásai, gyilkolásai, a ragályos betegségek) a magyarságot jobban sújtotta, mint a hegyvidéken élő és katonailag jól szervezett székelységet.

Népszám-rekonstrukciós vizsgálataim, elemzéseim egyértelműen igazolják azt, hogy a nevezett korszakban a szakirodalomban közismert és elfogadott lélekszámok, becslések légből kapottak, irreálisan alacsonyak. Tény, hogy a honfoglalás korában, 895 táján egymillió honfoglaló, köztük 41 000 fős székely nép érkezett a Kárpát-medencébe. Ez utóbbiak lélekszáma 1330 táján 83, 1500-ban 112, a 16. század végén 160, 1614-ben 115–120 ezer fő.

Elképzelhetőnek tartom, hogy az újabb kutatások árnyalni fogják az általam számolt népszámgarányokat, de a szakirodalomban ismertek elfogadhatatlanok.

Miért fontos a székelység lélekszámának ismerete



A székely zászló

E sorok írója úgy véli, hogy a korábbi kutatás nem végzett alapos összehasonlító népszámrekonstrukciós vizsgálatot, épp ezért e tanulmány úttörő jellegű minden erényével és hibájával együtt. Természetesen, a kutatást nem tarthatjuk lezártnak.

Közismert, hogy a romániai népszámlálások idején mindig gordiuszi csomóként jelenik meg a kérdés, hogy a székelyek magyarként vagy székelyként szerepeljenek-e a népszámlálási íveken. Azonban sokan nem tudják, nem érzékelik: soha nem volt oly horderejű jelentősége annak, hogy Székelyföld magyar nyelvű, kultúrájú, de a magyartól eltérő lelkivilágú, származású népe milyen nemzetiségűnek vallja magát, mint most, a soron következő romániai népszámláláson.

Véleményem szerint alaposan meg kell fontolni azt, hogy az összeírás a valóságot tükrözze, és pozitív hatású legyen a

székelység sorsának alakulására. Úgy tűnik, e kérdés nagyon egyszerű, mindenki hát belátása, szabad akarata szerint döntse el, hogy milyen nemzetiségűnek vallja magát. Ez alapvető jog, valóban nem szabad beavatkozni. Ez így helyes, de tudnia kell minden Székelyföldön élő, magyar nyelvű és kultúrájú embernek, a román hatalom hagyományosan érdekelt abban, hogy a statisztikákban minél kevesebb magyar szerepeljen. Nos, ennek következményeképp a korábbi népszámlálások során a székelység, védekezési ösztönére hallgatva, nem székelynek, hanem magyarnak vallotta magát. Azonban most, amikor a székely önkormányzat jogáért folyó harc egyre szélesebb körű, fontos lenne a székelység lélekszámát a hivatalos népszámlálásban is megjeleníteni. Egyértelmű az, hogy a székely népet a 2011. október 22. és 31. között sorra kerülő romániai népszámláláskor, a történelmi valóságnak megfelelően, székelyként kell bemutatni, mert ez fontos érv lehet a székely autonómiaigény jogosságának demográfiai alátámasztásában. Azonban ha a hátralévő időben nem alakul ki egységes álláspont e kérdésben, akkor a székelység némely része magyarként, másik része székelyként fog szerepelni, amelynek káros következménye az lehet, hogy a romániai magyarság lélekszáma kisebb lesz, miközben a székelységé is kevesebbet fog mutatni. Tehát olyan csapdahelyzet alakulhat ki, amelyet nagyszerűen kiaknázhat a Székelyföld területi autonómiája ellen küzdő propaganda. Következtetés: Székelyföldön mindenkinek egységesen székely vagy magyar nemzetiséget kell vallania, mert csak így lehet elkerülni az említett bűvös kört, amely nemcsak félreértéshez vezet, de káros lehet az autonómia megszerzéséért folyó harc sikerére nézve is. Ne feledjük el, még van idő e kérdés mérlegelésére, tudatosítására, és e munkát, pártérdekektől függetlenül, a média bevonásával meg lehet oldani.

Egy pillanatig se feledjük el, hogy a román nacionalisták a statisztikát (is) fegyverként használják fel a területi autonómia elleni harcban. Erre jó példák a székelyföldi nacionalista elit demográfiai jellegű hamisításai, csúsztatásai. Amikor az autonóm Székelyföldről van szó, akkor a három megye románságának lélekszámát, népességi arányát emlegetik, és erre hivatkozva kérdőjelezzik meg még a nyolcszáz éves Székelyföld névhasználatának jogosságát is. Kihasználják az általános tájékozatlanságot, enyhe csúsztatással megduplázzák a székelyföldi román népesség arányát, mert jól tudják, hogy a három megye nem azonos a történelmi Székelyfölddel. Amíg a két és fél megyében, azaz a történelmi Székelyföldön a románság

számaránya alig több mint húsz százalék, addig Maros megye nem székely régiói által a román népességarányt fel lehet tornáztatni ennek duplájára, amivel riogatni lehet a székely nép önkormányzata ellen. Néhanapján a médiában elhangzanak olyan képtelenségek is a román népszámlálásokban szereplő néhány száz fős székelységekre hivatkozva, hogy e pár ember jogtalanul követel autonómiát, mivel e követelés népességi adatokkal nem indokolható.

Ne feledjük: a demográfia szerepe nem elhanyagolható, amikor közösségi jogokról van szó. Székelyföld népességtörténetének ismeretére és ismertetésére ezért is van szükség.

A kavarak és a székelyek

A kavár (kabar) nép nem volt egységes etnikumú, különböző csatlakozott néptörzsekből állt – horezmiek, alánok, jászok, barszilok és óbolgár székelyek stb. Kniezsa István Ligeti Lajosra hivatkozva azt állítja, hogy a kavár népnév jelentése: lázadó. László Gyula a három kavár törzsnevet a tárkánnyal, a varsánnyal és a székellyel azonosítja.



Árpád vezér és a székelyek fejedelme – László Gyula rajza

A kavarak nemzetségei (törzsei), miután sikertelen polgárháborút vívtak a kazár kagánnal, és a harcokban alulmaradtak, szövetségre léptek a magyarokkal. Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár azt írja: „a polgárháborúban az uralom kerekedett fölül, és némelyeket közülük levágatott, a többi, aki elmenekült, elment, és a turkokkal együtt él”. A menekülőkből, a különböző

néptöredékekből a megyer törzs fejedelme önálló törzset szervezett, amely katonai szövetségi, segédnépi státust nyert. Ez nem volt szokatlan eljárás a pusztai népek körében. A tradicionális nemzetségi szervezési kereteket nem bontották meg, hanem a jobb, a szorosabb kapcsolattartás céljából a különböző segédnépek irányítását egy kézbe összpontosították. Az egyesített új törzs létszáma jelentős, mindenképp egy nagyobb magyar törzséhez hasonló lehetett. Konstantin császár 950 táján készült művében a magyar törzsszövetség nyolc törzsének felsorolását nem véletlenül kezdte velük: „Az első a kabaroknak a kozároktól elszakadt nemzetsége, a második a Neké, a harmadik a Megeré, a negyedik a Kurtugermat.” Konstantin nem részletezi, hogy a kavarok a magyar törzsszövetséghez vagy valamelyik magyar törzshöz csatlakoztak-e, mivel az ő korában természetesnek számított, hogy a magyarok több törzsből álló törzsszövetséget alkotnak. Úgy tűnik, hogy a székely, a bolgár--hun származású eszkil mint határvédő csatlakozott népcsoport is része a kavarok több nemzetségéből létrehozott törzsének, melyben megőrizték sajátos nemzetségi szerkezetüket és bizonyos fokú különállásukat. Tény, hogy a székely, az eszkil (eszegel) még a kavarok csatlakozása előtt a megyer törzs segédnépe volt. Ibn Ruszta és Gardézi arab krónikás leírása szerint a székelyek a magyarok szomszédságában éltek, majd egy részük hozzájuk csatlakozott. Véleményem szerint egyáltalán nem lehet véletlen, hogy a magyarok hét törzsből álló szövetségében a honfoglalást megelőző évtizedekben miért épp a megyer törzs ragadta magához az egész törzsszövetség katonai irányítását. Egyértelmű, hogy a megyer törzs katonailag erősebbé vált azáltal, hogy csatlakozott hozzá a székelység jelentős katonai ereje is. Később, a kavarok csatlakozása idején az összes magyar törzssel együttműködő néptöredéket, nemzetséget, köztük a székelyt is egy törzsbe, illetve egy vezetés alá helyezték. A magyar törzseknél ismert harmadik fejedelmi méltóság, a horka (kharkha) cím arra utal, hogy még a honfoglalás idején a csatlakozott népeknek külön, önálló vezetője volt.

Ha az egyesített kavar nemzetségek lélekszámát – óvatos becsléssel – egy magyar törzsre taksáljuk, akkor mintegy 125 000 fős segédnéppel kell számolnunk. Elfogadva László Gyula feltételezését, amely szerint a székely a három, kavarnak mondott törzs egyike volt, akkor arányuk a kavar közösségen belül egyharmadra tehető. Rugonfalvi Kiss István a honfoglalás kori székelység létszámát százezer főre becsülte, e sorok írója

ezt -- nagyon óvatosan -- 41 666 főre teszi, miközben tudja, hogy Kristó Gyula a székelyek számát mindössze 5000–10 000 főre taksálja. De Kristó nemcsak a székelyeket, de a magyarságot is oly nevetséges létszámban határozta meg, amely számomra -- a forráskritika és demográfiai elemzéseim alapján -- teljesen elfogadhatatlan. Egy 5000–10 000-es székelységet megbízni egy több száz, sőt, ezer kilométeres határszakasz őrzésével akkor, amikor egy ilyen kis közösség aktív, harcra használható férfinépessége alig egy-kétezer ember, képtelenség. Az általam számolt székely közösség már komolyabb haderőt állíthatott ki. Ha közülük csak minden ötödik székelyt tartjuk fegyverre foghatónak, akkor teljes mozgósítás esetén több mint 8333 fegyverest, lovast tudtak kiállítani. Az egész kavarság mozgósítható katonai ereje pedig elérhette a 25 000 főt, így a 10. század első felében kialakult gyeplíniák védelmét már rájuk lehetett bízni.

Településrendszerünk kialakulása



Az autonóm Székelyföld tervezett térképe

A székelység a mai Székelyföldre telepedése idején létrehozta ma is fennálló településszerkezetét. Természetesen, a későbbiekben is alapított kisebb településeket, illetve a nagyobbak szétváltak. Egyed Ákos akadémikus-történész úgy véli, hogy a 11–12. században letelepedő székelység falvainak jó része már bizonyosan megvolt.

A legutolsó székely tájegység, székely szék, Aranyosszék településeiről fennmaradt korabeli falunévsor arról tanúskodik,

hogy a 13. század második felében itt is kialakult a későbbi településrendszer szerkezete.

Mivel a székelyek telepítése összefüggött a határvédelem átszervezésével, ezért nyilvánvaló, hogy ez sokkal gyorsabban történt, mint azt a szakemberek eddig gondolták. E sorok írója úgy véli, hogy székely áttelepítések nagyon rövid idő alatt valósultak meg, alaposan átgondoltak és előre megtervezettek voltak. Azért használom a többes számot, mert a székelység különböző csoportjai nem egyszerre szállták meg a mai Székelyföldet, így a dél-erdélyiek külön, a telegdiak és a marosszékiek más-más időpontban kerültek ide, de a különböző székely csoportok áttelepedése Erdély különböző pontjairól gyors volt. Talán a marosiak nem is „telegdi székelyek” voltak, ők Nyugat-Magyarországról, Moson vidékéről érkeztek, és a székelységen belül jól elkülöníthető csoportot alkottak. Nathalie Kálnoky a székelyekről írt tanulmányában ugyanezt állítja.

Egy biztos, a telepítés, a letelepedés nem volt spontán jellegű, mielőtt megszállták a benépesítésre kiszemelt területet, alaposan felmérték a tájegység kiterjedését és az ott lakó, többnyire magyar őrségek népességét, lakóhelyét. Támpontunk arra nézve, hogy mennyi idő alatt valósulhat meg egy közösség állatállományának, vagyonának és népének átköltöztetése egy másik -- több száz kilométerre fekvő -- vidékre, nagyon kevés. Az 1200-as évek táján megvalósított székely áttelepítés idejére vonatkoztatva, analógia és okmányokkal is igazolható erdélyi példa az 1334-es betelepítés. A nevezett időpontban -- a magyar király parancsára -- Bogdán vlach (román) vajda néhány ezer főt számláló népét telepítették át a Kárpátokon túlról Magyarország területére (de terra sua in Hungariam), a jórészt lakatlan máramarosi erdőrengeteg völgyeibe, királyi birtokokra. Ennek szakszerű lebonyolítására a király az ország egyik legnagyobb közjogi méltóságát, a kalocsai érseket bízta meg. E komoly szervezést, irányítást követelő feladat megvalósítása kilenc hónapot igényelt.

Tény, a különböző székely csoportok áttelepítése Délkelet-Erdélybe néhány hónapba telt. Korábban és ma is elterjedt elképzelés, hogy a székelység letelepedése a mai Székelyföldre, az Erdélybe telepített nyugat-európai néptöredékekével, a szászokéval párhuzamosan, vándormozgalommal, spontán módon, hosszú évtizedek alatt valósult meg abban az ütemben, ahogy a nyugat-európai telepések érkeztek. Ez azonban téves elképzelés, mert a katonai és a határvédelmi feladatkör nem tette lehetővé e katonailag szervezett társadalom

szétszóródását. A gyors, néhány hetes, esetleg néhány hónapos átköltöztetéssel kapcsolatos véleményem kialakításakor figyelembe vettem azt is, hogy az átköltözést egy nagyállattartó, katonailag jól szervezett lovas népcsoport valósította meg, amely alaposan ismerte jogait és kötelezettségeit, amire szabad emberi jogállása kötelezte. Ugyanakkor az említett, a Kárpátokon túlról betelepített közösségekről ezt nem állíthatjuk, mert azok nem nagyállattartó közösséget alkottak, illetve nem katonailag szervezett társadalomban éltek.

Elképzelésem szerint a költözésre tavasszal, nyárelőn került sor, mert a zord hegyvidéken időben fel kellett építeni az új szálláshelyeket, ki kellett jelölni a faluhatárokat, miközben a székely közösségeket ismét ütőképes, könnyen és gyorsan mozgósítható katonai rendszerbe kellett szervezni. Határozottan állítom, hogy a székelyek áttelepedése a magyar királyság céljainak megfelelően valósult meg, tehát nem spontán vándormozgalommal. Megfigyelhető, hogy a székelyek a mai Székelyföld különböző tájegységeit nemzetségek szerint szállták meg. A telepítés során ügyeltek arra is, hogy a korábbi nemzetségi struktúrákat, ágakat ne verjék szét, de ha a szükség úgy hozta, újjászervezték és kiegészítették a hiányos nemzetségi kereteket. A vérségi, a nemzetségi szervezési keretek többsége, azok, amelyek organikusan alakultak ki, fennmaradtak, így biztosítva a korábbi katonai szervezési szerkezet működtetését. Először a nemzetségfők, a nemzetségek területét jelölték ki, majd a nemzetségi ágak szerint húzták meg a határokat.

Háromszék területét három nemzetség között osztották szét. A Feketeügy bal partján elterülő tájegységet az Orbai nemzetség kapta, a Feketeügy jobb partját a Kézdi, míg a Feketeügy torkolatától felfelé eső terület, az Olt völgye a sebesi nemzetség birtokába került. Hasonló a helyzet Székelyföld más tájegységeiben is.

A telegdi székelyek a Hargitától nyugatra eső tájegységet szállták meg. Egyik alcsoportjuk, a csíki ág a Csíki-medencét, másik csoport, a gyergyói ág a Gyergyói-medencét, míg a marosi székelyek a Maros középső folyásánál elterülő medencébe és a Nyárad völgyébe telepedtek le. Az összetűzések elkerülésére a nemzetségek területeinek határát a természeti adottságok alapján, patakok, folyók, völgyek, hegylábak vonalán húzták meg. Ahol erre szükség adódott, árkot ástak, és mesterséges földhányásokat emeltek. A gyepükön, az utak kereszteződéseinél kapukat, átjárókat hagytak, amelyeket

veszély idején elsáncoltak, megerősítettek. Védeni kellett az itt élő, többnyire magyar, kisebb számban szláv és türk eredetű népesség településeit, birtokait is. Ők elsősorban a királyi várak környékén, a különböző stratégiai pontokon éltek. A gyepük nemcsak a helyi lakosság védelmét biztosították, hanem jelezték a birtok határait is. A gyepük fenntartására nagy gondot fordítottak. Rugonfalvi Kiss István szavaival: „a határt halálosan komolyan vették”. Erre a legjobb példa Erdővidék, ahol a szűk Baróti-medencét is kettévágták. Gyepűvonalat húztak a sebesi és a telegdi székelyek területének határán. A medence északi részét a telegdiek szállták meg, a déli részét a sebesi székelyek, határvonalként Uzonka és Barót patakát jelölték ki. „A gyepűvonal annyira komoly volt, hogy a Bacon nevű falut kettéosztó patak egyik partján alakult települést Telegdibacon, a másik partján lévő Sepsibacon néven tartották nyilván egészen 1876-ig” – írja Egyed Ákos. Tehát a mai Nagybacont átszelő patakot a székelyek letelepítése idején jelölték ki nemzeti határnak, s hiába nőtt egy faluvá a két oldalon élő telegdi és sebesi székelyek települése, mert a patak közigazgatási határként közel hétszáz éven keresztül elválasztotta őket egymástól. A pataktól északra eső falurész Bardocszék joghatósága alatt, a déli Miklósvárszék részeként szervezte életét. Megállapítható, hogy a hagyományok ereje az önkormányzat, a helyi szokásjog és törvények tiszteletének szilárd alapja volt.

Egyetlen székely csoport a sepsi, amelynek mai lakóhelyére való átköltözését időhöz, évhez tudjuk kötni. A szászok jogi helyzetét szabályozó Andreanumban 1224-ben elhagyott (deserta) földnek nevezik azt a területet, ahol korábban laktak, amely általa vált pusztává, hogy a sebesi székelyeket elköltöztették onnan. Erre érdekes módon, s talán nem véletlenül, a Német Lovagrend fegyveres kiverésének előkészítési időpontjában került sor. II. Endre király katonai, stratégiai szempontok figyelembevételével döntött a dél-erdélyi székelyeknek a mai Háromszék területére való telepítéséről. Számára egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az általa 1211-ben Barcaságra letelepített lovagok ellen fegyveres fellépésre van szükség, mivel azok Magyarországtól való elszakadásra törekednek, és független államot akarnak alapítani. A király ekkor engedi át a szászoknak a Szászvárostól Barótig terjedő területeket, ekkor valósult meg a sepsi székelyek áttelepítése a köztük élő türk blak (nem vlach – a szerző megj.) és besenyő csoportokkal. Elképzelhető azonban az is, hogy a lovagrend elleni harcra való felkészülés nélkül is sor került volna e

telepítésekre, mert a király a szászokat egyetlen közigazgatási egységbe, összefüggő területre szeretne volna tömöríteni. E sorok írójának az a meglátása, hogy a sebesi székely nemzetség letelepítésével lezárult a háromszéki medence betelepítése. Úgy tűnik, hogy az orbai és kézdi (kozdi) székelyek többségét már korábban letelepítették a Feketeügy két oldalára. Azonban nem lehet véletlen az, hogy a király a teutonokkal való összecsapás előestéjén helyezte át a sebesi székely nemzetséget Barcaság északi határára.

Különböző székely csoportok

A székelyek településmódjáról találóan állapítja meg Rásonyi László: "A település a katonai beosztás állandóságának biztosítására teljes szabályossággal történt. A letelepítendő törzsszervezeti egységek számát és létszámát nivellálták. Kisebb területi egységekbe minden ágból egy falu települt be, tehát a törzsszervezeti egységek egyenletesen összekeveredtek."



Székelyföld Aranyosszék nélkül

Tény, hogy a mai Székelyföldön az első független jogállású székely ispánról az első okleveles említésünk 1235-ből való. Persze, ez nem azt jelenti, hogy a székelyeknek korábban nem volt ispánjuk. Az Altaichi évkönyv az 1039-es évnél említést tesz egy sebesi "marchio" határispán haláláról. Természetesen ez sem jelenti azt, hogy a sebesi székelyek csak a 11. század első felében telepedtek le Szászsebes vidékére. Véleményem szerint a sebesi, orbai és kézdi székelyek 932 táján kerültek Dél-Erdélybe, Bogát Gyula győztes bolgárelenes háborúja idején. Tehát a dél-erdélyi székelyek nem a köztudatban ismert 11. század végi telepítés székelyei. E sorok írója úgy gondolja, hogy a szakirodalomban emlegetett Szent László korabeli telepítés székelyei a telegdi székelyek voltak. A nyelvészeti kutatások, az összehasonlító vizsgálatok különböző székely csoportokat különböztetnek meg. A székely nyelvjárások vizsgálatával kimutatható, hogy a székely nemzetségek a Székelyföldre való áttelepítés előtt a Kárpát-medence melyik térségében laktak. Mivel bizonyos székely közösségek a korábbi lakóhelyeiken maradtak, a beszélt nyelvjárás alapján feltérképezhető a mai Székelyföldön élők származási helye. A székelyek korábbi lakóhelye volt az Őrség, Sopron, Vas és Zala megye, Kisalföld, Csallóköz, a Dráva vidéke, Nagyszalonta, Gyula és Sarkad vidéke, Székelyhíd és Debrecen térsége, valamint Kalotaszeg. Az érdeklődők számára megemlítek néhány nyelvészeti kiadványt, amelyek ezt igazolják. Természetesen, a nagyszámú szakmunka felsorolására nincs tér, de a hozzáférhetőbbek közül kiemelném a Sántha Attila által összeállított Székely szótárat, a Gálffy Mózes és Márton Gyula által kiadott Székely Nyelvöldrajzi Szótárat és a Szabó T. Attila által összeállított Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárat.

Székelyföld a székely nyelvszókincs alapján több földrajzi-néprajzi tájegységre osztható. A székelyföldi nyelvjárások Sántha Attila Székely szótára szerint a következők: 1. Marosszék és fiúszéke, Szeredaszék (Nyárad mente). Külön néprajzi táj a Kis-Küküllő és a Korond-patak völgyében a Sóvidék; 2. Udvarhelyszék és fiúszékei: Keresztúrszék és Bardocszék. Itt külön néprajzi táj a Fehér-Nyikó, valamint a Homoród mente; 3. Sepsiszék és fiúszéke, Miklósvárszék; 4. Kézdiszék, melynek keretében külön egységként kezelhető az ún. Szentföld; 5. Orbaiszék; 6. Csíkszék és fiúszékei, Gyergyószék és Kászonszék. Ha kisebb lélekszámban, de ma is élnek székely származású és tudatú magyar csoportok a Barcaságon, Fogarasföldön és a Szászföldön. Nyelvjárásuk őrzi a székely nyelvi

jellegzetességeket. Ők a Dél-Erdélyben maradt sebesi, orbai és kézdi székely nemzetségek leszármazottjai. A székelyre utaló egyik írásos feljegyzés Szászsebesre vonatkozik, a város egyik negyedét 1709-ben Székely negyednek nevezték, később ennek emlékét őrzi a Székely utcanev. A város környékén találunk székely településneveket is, köztük Kálnok, Árkos, Réty és Egerpatak sepsiszéki településeket. Kelnek, Recs, Egerbach ma is fennálló települések. Árkos nevét pedig a Déli-Kárpátokban eredő pataknév, a Valea Archişelor őrzi, de két Árkos nevet viselő település léte is bizonyított. Az egyik a mai Sălişteea, a Románárkos és a hajdani Szászárkos, valamint egy elpusztult település Alvinc közelében. Egy Egerbach (Egerpatak) nevű patak Szászsebestől északra ömlik a Székás-patakba. A sebesi, orbói és kézdi székelyek dél-erdélyi jelenlétét régészeti leletek is igazolják. A 12–13. századfordulón épült szász templomok alatt és körül magyar, azaz székely temetők pénzei, valamint a hajkarikás temetkezés utal arra, hogy itt korábban, a 11. és a 12. század folyamán székely lakosság élt. Ásatásokat végeztek Szászsebes (Mühlbach), Medgyes (Mediasch) és Szászorbó (Urwegen) templomainál, ahol korai fátyoltúk kerültek elő. Szászkezdén (Keisd) bronz ereklyetartó keresztet találtak. A Kelnek (Kelling), Szászfehéregyháza (Weiskirchen/Deutschweskirch) templomainál végzett régészeti kutatások során előkerült leletek a hajdani székely települések létéről tanúskodnak. Úgy tűnik, hogy Szászváros és Kőhalomszékből hajdanán jelentős lélekszámú székelység közé telepedtek le a szászok. Erről tanúskodnak a magyar nyelvből átvett helynevek: Tekes, Hamruden, Halmagen, Scharosch, Wassied, Broos.

Hajdanán székely lakosságú település volt a Barcaságon Székelyföldvár, Bodola, Nyén (Keresztvár) és Botfalú. Sokáig az egész Barcaság területét, sőt, még Brassó egy részét is székelyek lakták. Sajnos, csak az egykor szászok lakta régió templomai körül végeztek rendszeres régészeti kutatásokat, s csak itt lehet egyértelműen elkülöníteni a székelyekre vonatkozó régészeti anyagot. A többi tájegységből inkább nyelvjárási bizonyítékaink vannak, de így is meghatározhatóak a székelység korábbi lakóhelyei.



Aranyosszék címere

A Dél-Erdélyben levő utolsó nagyobb székely csoportot, a kézdi székelyek itt maradt részét 1270 táján telepítették át a későbbi Aranyosszékre. Nekik is katonai feladatkört osztottak ki. Katonai erejüknek hamar hasznát vették. 1285-ben az aranyosszékiek lesznek azok, akik szétverik az Erdélyt pusztító, prédával megrakott, hazafelé tartó tatár főcsapatot. Aranyosszék az 1876-os közigazgatási átszervezésig az öt székely szék egyike Maros, Udvarhely, Csík és Háromszék mellett. Az aranyosi székelyek az elmúlt 134 évben külön közigazgatásba kerültek, elszakították őket a tömbszékelységtől, de ma is székelynek tartják magukat, bár a "székely nyelvi jellegzetességeiket nagyjából elvesztették". A telegdi székelyek (udvarhelyiek) nyomait is fel lehet lelteni a fekete-körös-völgyi tájegység, Köröstárkány, Belényes magyarságának körében. Itt szórványosan még megtalálni a székely eredettudat emlékét, melyet a "szóhasználatuk" is igazol.

A székelyföldi magyarok

Székelyföld népességének meghatározásakor nem tudjuk elkülöníteni a székelyeket a velük együtt élő magyaroktól, azoktól, akik a székely letelepedés előtti kor magyar őrségeinek utódai voltak. E magyarságról elsősorban a régészeti feltárások adnak hírt, de fennmaradt írásos feljegyzés, egy gestatöredék is, amely megemlíti a székelyek közt élő magyarokat. A régészeti kutatások szempontjából a legalaposabban feltárt földrajzi tájegység Székelykeresztúr és vidéke. Bár Székelyföld többi régiójában nem került sor ilyen alapos, nagyobb területet

átfogó régészeti feltáráásra, mégis egyértelmű, hogy az Árpád-kor századaiban a keleti határokra, a nagy mélységben tagolt gyepűkre magyar határőröket vezényeltek, akik stratégiai pontokon, a királyi várak környékén, de más térségekben is a székely letelepedés előtti korban nagyszámú magyar települést alapítottak.

Mivel az elmúlt kilencven évben a román régészeti kutatás és politika ellenérdekelt volt az erdélyi magyar történelemben, így a székelység korai történelmére vonatkozó régészeti kutatásban, ismereteink e téren hiányosak. Szerencsére az utóbbi évtizedekben egyre több településen tárják fel az Árpád-kori magyar falvak nyomait, elsősorban templom- és sírmaradványokat. Még a sokáig lakatlannak gondolt Csíki-medencében is került elő régészeti anyag. Több csíkszéki település templomáról kiderült, hogy alapfalai a 11–12. században épültek. Ezeket a 15–16. században építették át. 2007-ben Csíkszentkirályban Darvas Loránd, a Csíki Székely Múzeum régésze 11–12. századi templomszentélyt, freskókat, sírokat tárt fel. Ez egyben arra is mutat, hogy a székelyek rátelepedtek az itt élő magyarság településeire is. Az ásatások azt bizonyítják, hogy Székelyföldön az Árpád-korban viszonylag sűrű magyar településhálózat épült ki. Így például a 12. századi zabolai és a petőfalvi magyar köznépi temetők közti távolság mindössze öt kilométer. A temetőkben előkerült több mint 450 sír II. Géza, III. István, III. Béla pénzeivel egyértelműen mutatja azt is, hogy a magyar köznépi települések lélekszáma azonos volt az ország többi településével. Igazolható az is, hogy e falvak hasonlóak voltak az Erdélyen kívüli, magyarországi magyar településekhez. A magyar köznépre jellemző régészeti anyag folyamatos a 11–12. században, és előzmény nélküli, azaz "nem a késői népvándorlaskor településhálózatára" épültek.

A 12–13. századfordulón vagy a 13. század elején – írja Benkő Elek – "a településrend változását, a lelőhelyek számának hirtelen, mintegy két és félszeres növekedését kimutató régészeti topográfiai kutatás alapbizonyítékot talált a terület székely betelepítésének kérdésében. Ezt nem spontán népszaporulattal, hanem új népesség, a telegdi székelyek megjelenésével hozzuk kapcsolatba." Ennek alapján megállapítható, hogy a népesség száma a székely letelepedés idején hirtelen két és félszeresére emelkedett. Ha figyelembe vesszük, hogy az itt élők többsége a gyepűelvére, a határzónára telepített magyar őrségek utóda volt, ugyanazt a nyelvet beszélte, mint az újonnan letelepedett és többségbe került türk

származású székelyek, akik a katonai kötelezettségek fejében különleges szabadságjogokkal rendelkeztek, érthető, hogy az itt élők elszékelyesedése csak jogállás kérdése volt.

A székellyé válás útja

Még a király sem tehetett senkit székellyé. A székelyek közé való kerülés jogilag csak befogadás által történt. Rugonfalvi Kiss István szavaival élve: "a székelység vérbeli közösségébe csak a székely nemzet közgyűlése fogadhat be előkelőbb embert, míg a köznéphez tartozókat a község fogadta be azzal, hogy nekik nyílföldet adott".



A Bálványos-vár

Így a 14. század derekára kialakult a jogilag egységes székely társadalom. Az 1362–1363 táján keletkezett gestatöredék szerint ebben az időben már közismert tény, hogy a magyarság beolvadt, integrálódott a székelységbe. E folyamat nem nyelvi, hanem közjogi jellegű volt, mivel a székelyek már a Székelyföldre való áttelepítésük előtti századokban is magyar anyanyelvűek voltak. Az említett történeti forrás a székelyföldi magyarokról egyértelműen múlt időben beszél. Az 1345-ös évre vonatkoztatva azt olvashatjuk, hogy "a székelyek azzal a néhány magyarral, aki akkoriban közöttük élt", támadtak a tatárokra. Ez világos fogalmazás: a Székelyföldön élő magyarság a székelyekkel való másfél évszázados együttélés után beolvadt, és a 14. század derekára már székely jogúvá vált.

Székelyföld lélekszámának megállapításakor figyelembe vettem az itt talált népesség számarányát is, úgyhogy elfogadható mércének tartom a Székelykeresztúr vidéki régészeti topográfiai felmérés eredményeit. Kérdés: miért a magyarság olvadt be a székelységbe? A válasz nemcsak az, hogy e régióban ők voltak kisebb lélekszámban, hanem hogy a székely státus szabadabb jogállást biztosított. A székely embert a 16. század derekáig nemes embernek tekintették. A "föld tulajdonjoga szempontjából a székelyek erősebb jogállásban voltak, mint a nemesek". "A magyar király nem adományozhatott földet a Székelyföld területén, és felségsértés vagy magvaszakadás (örökös hiánya) esetén a tulajdonjog visszaszállt a közösségre" – írja Kolombán-Antal József Székely honfoglalás című munkájában.

Felső-Fehér megyék magyarsága

Dél-Erdély egykori nagy kiterjedésű Fehér megyéjéből szakították ki, szervezték meg a szász és a székely székeket. Mellettük, a hajdani királyi várbirtok maradványain még tizenhét különálló, saját közigazgatási egységet, ún. Felső-Fehér megyét alakítottak ki. Ezek különálló igazgatása fennmaradt egészen az 1876-os közigazgatási átszervezésig. Köztük jó néhány, Székelyföldre ékelt királyi várbirtok volt. Ezek a stratégiai pontokon elhelyezkedő várak környékén alakultak ki, de néhány településük már korán, a 13. századtól kezdve a székely előkelők tulajdonába került. Korán a Székelyföldre olvadt a telegdi várbirtok, amelyhez Oláhfalva, Zetelaka, Oroszhegy és Lengyelfalva tartozott, ezek jogilag hamar hasonlítottak a székely közösségekhez.

A Háromszék és Csíkszék határán húzódó Felső-Fehér megyében, a Torja-patak bal partján fekvő Kanta, Karatna, Alsó- és Felsővolál egyesült a szomszédos Torja községgel, Szárazpatak, Peselnek (Kézdikővár) és az alcsíki Lázárfalva önálló településsé alakult. A mai Sepsibükszád község területén lévő települések – Gohán, Gerebenc, Rakottyás, Zsombor és Almás – az évszázadok során eltűntek, lakóik átköltöztek a közeli székely falvakba. A Sepsiszék délnyugati csücskén elhelyezkedő másik Felső-Fehér megye, a Székföldje, a mai Hidvég Árapatak községgel együtt az 1876-os közigazgatási átszervezéssel került Háromszékhez. A tatárok által elpusztított Székföldet 1252-ben Akadás fia, Bencenc (Vencel) kapta adományként. Ő volt az első név szerint ismert sebesi székely. Őt tartják a Mikó és a Nemes család őseinek.

A székelymagyarság

Minden jel arra utal, hogy a 14. század közepére befejeződött a székelység etnogenezise, népi arculatának kialakulása. Erre az időre már asszimilálták az itt élő magyar őrségek utódait, a magyarul beszélő türk származású blakokat, besenyőket, szlávokat és más néptöredékeket. Ezek többsége a 10–12. század folyamán telepedett le, s határőri feladatkört látott el. Az 1200 táján érkező székely népcsoport létrehozta saját településhálózatát, néhol rátelepedett a már itt élő közösségekre, amelyeket betagolt saját településrendszerébe, katonai szervezési kereteibe. Bizonyára még hosszú ideig számon tartották a nem székely származásúakat, de ezek emléke idővel elhalványult, mert mindnyájan katonai kötelezettséggel és székely státussal bírtak.

Tény, a székelység már a mai Székelyföldre való letelepedés előtt és utána is nagyszámú magyarral keveredett, ezért a székely nevet viselő lakosság magyar nyelvű és részben magyar származású is. Nyelvileg, kultúrájuk és az elmúlt 1300 éves közös történelmük révén a türk származású, hun tudatú székelyek a legerőteljesebb magyar identitástudattal rendelkező, önálló magyar népcsoportot alkották.

Török származású néptöredékek

A székelyek letelepedése idején a mai Székelyföldön élő magyar őrségek mellé elmagyarosodott karluk-török származású blakok, korozminok, besenyők, úzok is letelepedtek. A blakok a székely etnogenezis fontos részét alkották, Etelközben is szomszédai voltak a székelyeknek. Kézai Simon arról tudósít, hogy a székelyek a blakokkal összekeveredve élnek, azok betűit használják, együtt élnek Erdély határhegyeiben.

Az oklevelek is gyakran említik a Dél-Erdélyben élő blakokat. Érthető, hisz mindhárom népcsoport türk eredetű, hasonló szervezésű és feladatkörű. Tény, hogy a blakok magyar nyelvűvé válása a velük rokon eredetű székelyekhez hasonlóan már a honfoglalás táján megvalósult. Székelységbe integrálódásuk a 13. század első felében befejeződött, 1224 után az oklevelek már nem említik. Rásonyi László Bodor Györgyre hivatkozva úgy látja, hogy a dél-erdélyi blak népességet, a "Blacorum" blakjait a déli székelyek, a sebesi, az orbai és a kézdi székelyek közé tagolták be, azokat áttelepítették a mai Háromszék területére. A türk blakokat mind a magyar, mind a román történetírás

összekeveri a balkáni vlach (román) néppel. Erre nemcsak a hasonló névalak, hanem az a tény is lehetőséget ad, hogy miközben a Dunától északra megjelennek a vlachok első csoportjai, akkor tűnnek el közjogilag a történelem színpadáról a türk blakok, mert ekkorra közjogilag is beolvadtak a magyarságba, illetve a székelységbe. Rásonyi László egyértelműen megfogalmazta a blak és a vlach név közötti különbséget, a magyar történetírás nem foglalkozik kellő mértékben a blakkérdés tisztázásával. Természetesen, a nacionalista román történetírás örömmel használja fel a blakokra vonatkozó okleveleket a román ősiség erdélyi igazolására. Rásonyi a két népnév közötti különbségről ezt írta: "A két nevet világos hangtani differenciák különítik el egymástól. A blak név szót kezdő mássalhangzója mindig b volt, a szó végi mássalhangzója meg mindig k. A vlach név meg, melynek alakja a magyar történeti forrásokban valachus, volachus, szót kezdő magánhangzóval szerepel, így a magyar köznyelvben előbb u-val, majd o-val, a szó vége meg h-val." A blak népnév a karluk török Bulak törzsnévre hasonlít a legjobban. Jelentése a kipcsakok nyelvében és más török nyelvekben: széles hátú ló, valamint a mongol nyelvben: fehér-tarka ló, a csatagáj török nyelvben: fehér lábú ló. A Küküllő neve, valamint Dél-Erdély helynevei – pl. Zajzon, Tatrang, Brassó, Barca, Tömös, Barót stb. – alátámasztják a régészeti kutatások eredményeit, amelyek szerint Erdély délkeleti tájegységeiben "török nyelvet beszélő" népesség élt már a 10. században. Sajnálatos, hogy a hagyományos magyar történetírás, így az Erdély története (1988) is a blakokat, az 1224-es oklevélben szereplő "silva Blacorum et Bissenorum" egyik török népét vlachnak olvassa, bár kénytelen elismerni a régészet és a toponímia bizonyítékait, a dél-erdélyi régiókban élő ún. "ismeretlen" török népesség jelenlétét. A blakokkal egy időben a sebesi, az orbói és kézdi székelyek Háromszékre telepítése alkalmával, a kézdi székelyek közé egy besenyő, a sepsi székelyek közé egy korozmin ágat (is) telepítettek. Ez utóbbiak elődei az Aral-tó vidékén éltek. A bemutatott különböző néptörödékek határőri feladatot kaptak. Bodor György megállapítása helytálló: "Természetesen, csak kultúrában és főképp katonai jellegben azonos típusú néptörödékek beillesztéséről lehetett szó, hisz másfajta, más szemléletű és életmódú elemek a székelység katonai akcióképességét megbénították volna."

A tatárjárás után, 1252-ben tűnik fel a magyar királyi oklevelekben egy Balkán-félszigetről vándormozgalommal észak

felé tartó népcsoport, amely fokozatosan települt át a Dunától északra eső régiókba, az egykori kun állam területére. Ezek a vlachok, a 19. századtól románoknak nevezett nép elődei csak nagyon későn jutnak el Székelyföldre, mert a zárt vagyoni közösségre alapozott székely társadalm szerkezet sokáig nem tette lehetővé Székelyföldre való letelepedésüket. Az 1600-as évek fordulóján bekövetkezett pusztulás, a székelyek lélekszámának megfogyatkozása teszi lehetővé első csoportjaik beszivárgását, de ekkor ez még igen szórványos jellegű, és ezek a románok korán, a természetes asszimilációs folyamatok eredményeképp elszékelyesedtek.

Székelyföldi románok (vlachok)

A szétszórtan, egy-két családot alkotó románság betelepődése a székely falvakba nem bontotta meg az etnikai arányokat. Az általunk tárgyalt időszakban e betelepődés még annyira kis létszámú, hogy ennek jelentéktelen befolyása lehetett a székely etnogenezisre. Tény, a románok székelyföldi betelepődésének kezdete a 15. század előtti korban nem igazolható.

Ez idő tájt még Erdélyben is kevesen éltek, ezt bizonyítja III. András királyunk 1293-ban kiadott rendelete, amelyben a románok egyetlen királyi uradalomba való összegyűjtésére, letelepítésére ad parancsot. Erre azért volt szükség, mert a románok csak a királyi birtokokra telepedhettek le. Kis létszámukat még az elfogultsággal nem vádolható Erdély története (1988) is tényként kezeli, idézem: "csak a Déli-Kárpátok lejtőin és az Erdélyi-Középhegység déli felében jelentek meg szórványosan románok egyes magánbirtokokon. Olyan kevesen, hogy így Kelet-Magyarországnak ma románok által is lakott részein 1300-ig közel ezer, nagyrészt magyar, kisebb részben szász falut említenek az oklevelek, ugyanebben a korszakban mindössze 6 olyan falunak a nevét ismerjük, ahol bizonyosan éltek románok, s ezek közül 5 (Enyed, Fülesd, Illye, Fenes, Szád) kétségtelenül magyar eredetű nevet visel. Tohán, azaz Oláhtelek viszont már nevével elárulja, hogy magyar környezetben keletkezett."



Maros-Torda megye címere (faragta: Sándor János)

Az első román telepek a korábban létrejött magyar, szláv települések határaiban létesültek. A magyar király a románok magánbirtokokra való letelepedését csak 1365-ben törvényesíti, engedélyezi. A székelyföldi románság első nagyobb méretű betelepődése az 1600-as évek tájára tehető, amikor a hosszú ideig tartó háborúk Székelyföldön is nagyfokú elnéptelenedéshez vezettek. Demény Lajos akadémikus sorait idézem: "súlyos volt a népességi veszteség a Székelyföldön, annyira, hogy már-már veszélybe hozta a fejedelemség számára oly fontos székely katonaelem kiállítását". Az elnéptelenedés elsősorban a nyíltabb székelyföldi tájegységeket érintette. Marosszéken a többi "székely székből, Erdély más vidékéről vagy az ország határain túlról bevándoroltak" száma 1614-ben elérte a 35 százalékot. A betelepültek közt a "jövevény románok aránya" 12 százalék. Úgy tűnik, hogy a románság első nagyobb betelepődése ekkorra tehető. A Marosszékre letelepedett román családok száma elérte a 196-ot, őket 76 marosszéki falu fogadta be, ez átlag két-három családot jelentett.

A Székelyföld peremvidékein kialakult román közösségek származási helyéről és demográfiai viszonyairól azonban keveset tudunk, de ezek már nem az általam tanulmányozott korszakban alakultak ki. A székelyföldi románság első csoportjai tulajdonképpen az 1658-as tatárjárás, az 1718–19-es nagy pestis és szárazság után kezdenek önálló tanyákat létrehozni. Lényegében a 18–19. században létesülnek azok a települések, ahol ma román falvak vannak. Az egyik legrégebbi román közösség a kézdiszéki Bereckben alakult ki, róluk okleveles adatok szólnak. Az itt élő románok 1833-ban összeállított panaszlevele alapvető forrás. A berecki románoknak az Erdélyi Főkormányzósághoz küldött leveléből megtudjuk, az első román telepések 1780-ban érkeztek Bereckbe. Őseik földjét, Havas-

elvét és Moldvát "az adó növekedése, törvények nem léte, az igazság kiszolgáltatásának hiánya" miatt hagyták el. Kezdetben négy esztenát hoztak létre a háromszéki, a csíki és a gyergyói havasokban, ahol legelőket béreltek. Évtizedeken át a berecki vámnál fizették adójukat, amikor juhaikat téli időszakban áthajtották a határon, mert a telet a Duna mellett, illetve a Dunától délre vészelték át. Fél évszázad alatt azonban annyira megsaporodtak, hogy a panaszlevél összeállításának évében már 24 esztenát tartottak fenn, mert szaporulatuk óriási, népes családjaik vannak, amelyekben "tíz, tizenkét vagy akár tizennyolc gyerek is születik". (Cserey Zoltán: Önkormányzatiság Háromszéken)

Amint már említettem, a mai székelyföldi (falusi) románság elődei nem az általam vizsgált korszakban telepedtek le Székelyföldre, hanem a 17–20. században. A városi románság túlnyomó többsége azonban csak a trianoni békediktátum, 1920 után, illetve Ceaușescu parancsuralmi rendszere idején költözött ide. Ők az etnikai arányok megváltoztatására, a tudatos telepítés eredményeként, állampolitikai célból kerültek Székelyföldre. Nagyobb román közösségeket a székely megyeközpontokban hoztak létre, a legnagyobb arányban Marosvásárhelyen, majd Sepsiszentgyörgyön és Csíkszeredában, de kisebb számban jelenlétük már más székely városokban is érezhető. Természetes, hogy a nacionalista román történetírás, a kitalált dákoromán történetírás propagandáját emlegetve, a románság ősiségét súlykolja. Mivel ez a periódus sem tartozik a dolgozat témájához, kutatásaim időszakához, a székelyföldi román települések és a székely városokban élő románság betelepítésével nem foglalkozom, csak a tájékozatlanok számára tértem ki erre, mert nem szeretném, ha azzal vádolnának, hogy a románságot Székelyföld népesedési történetéből kihagytam.

A székelység népessége 1330 táján



Kilyén unitárius templomának gótikus bejárata
FOTÓ: SZÁSZ ETELKA ZITA

Az 1330-as évek elején készült pápai dézsmák nyilvántartásai alapján, valamint más források összevetésével meg lehet határozni a székelység lélekszámát.

Ennek ellenére a korábbi szakirodalom a székelység lélekszámát ésszerűtlenül jelentéktelennek mutatja be. Az 1330-as évekre vonatkoztatva Kristó Gyula és más kutatók is alig 19 000-35 000-et emlegetnek, míg e sorok írója 83 426-ot. A székely letelepedés idején, a 12-13. században a mai Székelyföldön talált magyarság és más néptörödékek a régészeti topográfia és a toponómia szerint az összlakosság egyharmadát, legtöbb negyven százalékát alkották. A háromszéki székelység letelepedése és a településhálózat megszervezése, kiépítése után mintegy 150 évvel készült az a gesta, amely a hajdanán székelyek közt élt magyarokat "múlt időben" említi. Tagadhatatlan tény, hogy a székelyek egy része a 12-13. századfordulóig a nyugatról keletre vándorlás során lemorzsolódott. Mint korábban is említettem, a vándormozgalom során a székelyek által megszállt és huzamosabb ideig lakott területek azonosíthatóak a helynevek, valamint a beszélt nyelvjárások alapján. Ez azt bizonyítja, hogy a székelyek nemcsak átvonultak, illetve rövid ideig éltek e területeken, hanem azt is, hogy bizonyos részük helyben maradt. A székelyekről szóló első Kárpát-medencei írott forrás egy székely hadtestnek az Olšava folyó melletti, 1116-os csatában való

részvételéről tájékoztat. E seregrész azonban nem a keleti, nem a köztudatban ismert Székelyföld székelyei, hanem a nyugati határszélen maradt székely közösség soraiból kerül ki, viszont e híradás egyértelműen jelzi, hogy nagyobb és zárt székely csoportok (is) maradtak a korábbi lakóhelyeken.

Ha a magyarság létszáma 1300 táján hárommillió főre tehető, ez azt jelenti, hogy számuk a honfoglalástól eltelt négy évszázad alatt megduplázódott, ez hasonlóképp történt a székelyek népe esetében is. Az általam 41 666 főre becsült, honfoglalás kori székelyek száma is megkétszereződött. A székelyek számát az 1330-as évek első harmadában megalapozottan becsülöm 2-4,5-szer nagyobb lélekszámúra, mint a szakirodalomban irányt mutató Kristó Gyula és Szűcs Jenő.

A kutatók többsége az 1330-as évek első felében készült pápai dézsmák regesztrumában és az 1350 előtti okmányokban említett 165, illetve 174 településsel számol. Ők nem vették tekintetbe azt, hogy a székely településszerkezet már a letelepedéskor kialakult. Bálint Gyula és Egyed Ákos kutatásai szerint - a 14-15. században - Székelyföld településeinek száma elérte a 413-at. Erre az időszakra Bakács István egy átlag székely falu lélekszámát 202 főben határozta meg. Ezt reálisnak tartom, és ezt használom kiindulópontként. E faluátlaggal számolva a 413 székely falu lakossága 1330 táján 83 426 fő lehetett. Az említett településszám a székelység későbbi település-szerkezetének négyötöde. A későbbi századokban néhány tucat székely falu eltűnt, megsemmisült, de újak is keletkeztek, így a székely települések száma a 19. század elejére elérte a 496-ot.

A kis lélekszámú székelységről író kutatók tévedése abban rejlik, hogy ők csak a plébánost fenntartó és a pápának dézsmát fizető települések száma alapján következtetnek a népesség számára. Az elsők közt Rugonfalvi Kiss István történész figyelt fel arra, hogy "még a XVII. században is találunk 5-6 községből álló (egyház) megyét egy harangszó alatt", Ha egy plébánia még a 17. században is több települést foglalt magában, akkor elképzelhető, hogy a 14. század első felében még több olyan egyházmegye létezett, amelybe több falu népe tömörült. Márpedig az 1330-as évek pápai tizedjegyzéke csak azoknak a településeknek a nevét tartalmazza, amelyekben plébános szolgált. Adataink mellett szólnak, hogy a névjegyzékből több olyan település kimaradt, ahol az összeírás évében templom állt. Példaként említem Bágy falut Udvarhelyszéken, ahol már a 13. században templom épült. A 2006 nyarán végzett régészeti feltárásokról szóló beszámoló szerint a bágyi református

templomban a feltárások során Árpád-kori szentély került elő. Bágyanak tehát volt temploma, mégsem szerepel a pápai tizedjegyzékben. A régészeti feltárást bemutató ismertetőben olvashatjuk, hogy Bágy első írásos említése 1566-ból származik, korábban sem a helység, sem temploma nem jelenik meg (a forrásokban) még utalás formájában sem. A település korábbi léteire utal a régészeti feltárások mellett a településnév is, mert az "személynévből rag nélkül képzett helynév", amely "korai, Árpád-kori névadásra utal". (Kovács Csaba, Krónika)



Háromszék megye címere
Faragta: Sándor János

Az 1330-as években a 83 426 fős székelység a 3,5 milliós magyarságnak mindössze 2,38 százalékát alkotta, míg a székelység mai székelyföldi lélekszáma legkisebb számítással is a magyar nemzet 4,66 százaléka.

Úgy vélem, ezek az arányok mutatják, hogy e sorok írója nem túlozza el a székelység lélekszámát a nevezett időszakra vonatkoztatva, még akkor sem, ha a számításai alapján megállapított székely népesség száma többszöröse a szakirodalomból ismerteknek.

Feltevődik az a logikus kérdés, hogy a korábbi kutatás miért számolt kisebb lélekszámot. Amint a korábbi részben is említettem, ennek egyik magyarázata az, hogy a kutatók csak az oklevelekben szereplő, 1350 előtt keltezett településszámot, azaz a székely települések 40 százalékát vették figyelembe, miközben kis lélekszámú faluátlaggal kalkuláltak. Kristó Gyula például a Szabó István által 1960 táján becsült 118 fős

átlagnépességű településmodellt használta számításai alapjául. E kis létszámot beszorozta az oklevelekben említett, plébániával bíró települések számával, és így jutott el a 19-25-28 ezer főhöz. Az alacsony lélekszám azért nem tűnt fel, mert a szakirodalom a magyarság lélekszámát is alábecsülte. Így például Makk Ferenc az 1200-as évekre vonatkoztatva mindössze másfél milliós népeességet valószínűsít. Ehhez hasonló lélekszámot emleget Hóman Bálint is. A demográfusok, a történészek egyszerűen átvették a szakirodalombeli becsléseket, esetleg összeadták őket, és középarányost számoltak.

Alaposabb és úttörő munkát végzett a sepsiszentgyörgyi Bálinth Gyula. Ő a plébániák számát, illetve a lehetséges településlétszámot vette alapul. Mivel nem volt történész, ezért elfogadta a 20. század derekán ismert neves szakemberek állításait, akik az Árpád-kor településeit kisebb lélekszámúnak tekintették. Így Bálinth a kis lélekszámú faluátlaggal számolva jut el a 43 000 fő körüli székely lélekszámhoz. Ez ugyan jóval több, mint a szakirodalomban ismert korábbi adatok bármelyike, de jóval kevesebb, mintegy fele annak, amit e sorok írója állít. Bálinth munkája mellett logikus, áttekinthető rendszerezést köszönhetünk Egyed Ákos akadémikusnak, de ő is óvakodik a lélekszám meghatározásától.

A székelység letelepedéséről a szakirodalom általában keveset beszél, a korábbi korszak szakemberei azt sugallják, hogy letelepedésük lassú folyamat volt. Így alakult ki az a közismert elképzelés, hogy a székelyek a dél-erdélyi német ajkú lakosság fokozatos kolonizálásával párhuzamosan vonultak a mai Székelyföldre. Talán e spontán vándormozgalom képzeete miatt gondolták úgy a kutatók, hogy a székely falurendszer létrejötte is lassú, hosszú évszázadokon átívelő folyamat eredménye volt. Ezzel magyarázható is lenne, hogy miért csak a pápai dézsmákban szereplő plébániákat és az oklevelekben 1350 előtt említett néhány települést vették számításba. Márpedig e sorok írója, újabban Egyed Ákos is, határozottan állítja, hogy az áttelepítések tervszerűek, és nagyon gyorsak lehettek, mert a székelyeket a határvédelmi szempontok erre készítették. Már a letelepítéskor kialakult a későbbi székely falurendszer, a székely falvak döntő többsége.

Makk Ferenc Magyarország népsűrűségét a 12. század közepére vonatkoztatva négyzetkilométerenkénti hét főre becsüli, falvanként 20-40 háznépet számol, amely valójában alig több a honfoglalás kori Kárpát-medencei népességnél. Számomra elfogadhatóbb Kovács Zoltán adata, aki a francia demográfiai

kutatásokat figyelembe véve az 1200-as évekre 2,4-2,6 milliós népességet tart valószínűnek. Ha a Makk Ferenc által becsült lakható területtel, a 220 000 négyzetkilométerrel elosztom a Kovács által becsült népességet, akkor az 1200-as években a négyzetkilométerenkénti átlagnépsűrűség 11,8 fő. 130 évvel később, az 1330-as években Magyarország nagyhatalom, gazdasági fejlődés jellemzi, népessége elérte a 3,5 milliót, a népsűrűség pedig a négyzetkilométerenkénti 15,90 főt, amely az 1300-as évhez mérve mintegy 25,26 százalékos szaporulatot feltételez. Ha a fenti adatok függvényében a Makk által benépesített területi arányt kivetítjük Székelyföldre úgy, hogy a kétharmados országos arány helyett a székelyek lakta területek felét tartjuk lakhatónak a földrajzi-domborzati viszonyok miatt, akkor talán közelebb járunk a valós lélekszám megállapításához. További kérdés azonban, hogy mekkora kiterjedésű a történelmi Székelyföld? Több jeles kutató adatai közül megemlítem Györffy György (13 500 km²), Orbán Balázs (12 800 km²) és Vofkori László (10 880 km²) számításait. A tévedés elkerülésére, a népesség meghatározására itt is a legkisebb területet, Vofkori adatát vettem kiindulási alapként. Ha a székelyek által benépesített területet, az 5440 négyzetkilométert beszorozzuk a 15,90 fő átlagnépsűrűséggel, akkor 86 496 fő népességszámhoz jutunk, amely igencsak megközelíti az általam számolt 83 426 fő székely lélekszámot.

A székelység lélekszáma a 12-15. században

Korábban már szóltam a honfoglalás kori székelység lélekszámáról, elemeztem az 1330-as és az 1350-es évekből származó történelmi forrásokat. Most néhány, népességgel kapcsolatos állítást szeretnék megvizsgálni. Vékony Gábor történész az 1155-ös év tájékára vonatkoztatva, a székelység létszámát 25 ezer főre teszi. Demográfus elfogadhatja ezt, mert összeegyeztethető azokkal a népességi adatokkal, amelyeket a szakirodalomban az 1330-as évekre vonatkozóan talál.



Csík megye címere Faragta: Sándor János

Ennek ismeretében értékelhetjük Veres Valér demográfus állításait is. Eszerint az 1155-től 1337-ig tartó időszakban a székelység gyarapodása abszolút számban tízezer fő, azaz 25 ezerről 35 ezerre emelkedett, ami 182 év alatt 28,57 százalékos gyarapodásnak felel meg. Mivel 1500-ra vonatkoztatva Veres a székelyek számát 80 ezer főben határozta meg, ami elméletben azt jelenti, hogy ebben az időszakban a székelyek szaporodási üteme a korábbinak több mint kétszerese, mert 163 év alatt lélekszámuk 56,25 százalékkal, azaz 35 ezerről 80 ezerre nőtt. Itt ellentmondás látszik. Nem fogadható el, hogy az 1337 és 1500 közötti 163 évben a népszaporulat megduplázódott volna, annál is inkább, mert ekkor, 1347 és 1349 között pusztított Európa legnagyobb pestisjárványa, amely nem kímélte Magyarországot sem.

Az ellentmondásokat csak egy módon lehet feloldani: el kell fogadni a 100-500 ezer főnyi honfoglaló helyett az egymillió lélekszámot, és ebből kell kiindulni minden későbbi számításnál. Ha 895-ben Árpád vezetésével csak az említett kishárom honfoglaló érkezett volna, akkor a korabeli 2 ezrelék szaporulati rátával (1300 táján) Magyarországon nem hárommillió magyar, hanem ennek egyharmada, fele élt volna. A székelység létszáma sem lehetett a honfoglalás idején 5-10 ezer fő, hanem az általam korábban emlegetett 41 ezer. Nyugodtan korrigálhatjuk Vékony Gábor 1155-ös székely lélekszámra vonatkozó becslését 55 ezer főre. Természetesen e székely létszám csak azokra vonatkozik, akik a mai Székelyföldre (is) eljutottak. Kijelenthetjük, hogy az említett, 1155-1337 közötti periódusra számolt népszaporulat kevés, míg az 1337 és 1500 közötti indokolatlanul sok. Az első időszakban a szaporulatnak

valamivel több kellett lennie, a másodikban kevesebb. Az óriási népességnövekedési különbséget nem lehet az 1241-es mongol-, tatárjárás számlájára írni, mivel a hegyvidéki székelységet a tatárjárás nem érintette oly mértékben, mint a síkságon élő magyarságot. Maga Veres is úgy véli, hogy Erdélyre vonatkoztatva a népességcsökkenés 15 százalékra tehető, míg Magyarországon elérheti a 25 százalékot is. Bálinth Gyula 10-11 százalékra becsüli a székelyek sorainak csökkenését. Ez elsősorban a mai Háromszéket érintette, az Ojtoz-Feketeügy vonalán fekvő településeket, valamint Hidvég és Barót vidékét. Mivel a mongol-tatár pusztítás Székelyföld nagy részét elkerülte, a pusztulás még a fent említetténél is kisebb arányú lehetett.

Amíg a tatárjárás pusztításait felnagyítjuk, addig hajlamosak vagyunk a 14. századi pestisjárványról tudomást sem venni. Márpedig ez utóbbi nagyobb mértékben befolyásolta a népesség lélekszámának alakulását, ugyanis egész országrészeket néptelenített el. Természetesen tudjuk, hogy az erdőrengetegek völgyeiben élő székely közösségeket ez sem érintette oly mértékben, mint a síkvidék magyarságát, de a folyók mentén, a nyílt térségekben élők itt sem úszhatták meg áldozatok nélkül. Veres Valér helyesen állapítja meg, hogy a dühöngő pestis nem egyformán tizedelte Erdély népességét. A pusztításokkal és az etnikai átrendeződéssel kapcsolatban megjegyzése helytálló: "Számos településen, különösen a Mezőségen a népesség jelentős része elpusztult. A jobbágnépesség újraterelítésével a népesség etnikai szempontból további módosulásokat szenvedett." Mivel Székelyföldön nem volt tömeges a pusztulás, nem szívesen engedték meg az idegenek, főként állandó mozgásban élő közösség, a románok letelepedését, így az etnikai arányok Székelyföldön nem módosultak.

Az 1337-1500 közötti korszakra vonatkoztatva a népességnövekedést 50 százalékosnak tekintem. Ha az 1330-as évek székelységének létszámaként a 83 426 főt vesszük alapul, akkor a lélekszám elméletileg 1500-ban elérhette a 125 139 főt. Azonban, hogy ez nem valósult meg, azzal magyarázható, hogy a 14. század közepén dúló pestisjárvány Székelyföldön is szedte áldozatait, ami tízszázalékos népességcsökkenést eredményezett, ezért 1500 tájára mintegy 112 625 fős székelységet valószínűsíthetünk.

A székelység népessége 1350 táján

Az alábbiakban a nevetségesen alacsonyra becsült székely nép lélekszáma és katonai teljesítménye közötti ellentmondásra szeretném felhívni a figyelmet.

Mielőtt példával ismertetném ezt, említést kell tennem ama paradoxonról, hogy miközben a szakirodalom kisszámú székely lakosságot emleget, amelynek számaránya a magyarságon belül 0,54 és 1 százalék közötti, addig a történeti források arról beszélnek, hogy a székelység jelentős katonai erőkkel vesz részt a szülőföldjétől távoli hadjáratokban. A II. Ulászló magyar királyhoz szóló levelükben a székelyek (1492-ben) önérzetesen arról írnak, hogy katonai érdemeikért a király vessen véget az erdélyi vajda visszaéléseinek, s e királyi kegyre bőven rászolgáltak. Mivel: "Moldvában, Havaselvén, Rác-, Török- és Horvátországban, Bulgáriában a patakokat a mi vérünk festette pirosra, és csontjainkból halmok emelkednek."

A kisszámúnak tartott székelység feladata a magyar királyság keleti határainak védelme volt. Talán a védelemre, az ellenség akadályozására elégséges őrséget alkottak, de az a véleményem, bármennyire jól szervezett lett volna is, elképzelhetetlen, hogy egy oly kis létszámú közösség, amely 260 kilométer szélességben, Marosvásárhely és Ojtoz között szétszórtan települt le, képes lett volna a határvédelem megszervezése mellett még támadó hadműveletekre is. Még kevésbé képzelhető el, hogy az említett kis létszámú nép katonai erejével leverje, illetve menekülésre kényszerítse azokat a tatárokat, akik több mint száz évig, 1241-től uralmuk alatt tartották a Fekete-tenger és a Keleti-Kárpátok közti térséget. Ha oly kevesen lettek volna, mint ahogy a szakirodalom említi, akkor nem merték volna magukra haragítani a tatárokat. Márpedig a székelyek meg merték ezt tenni, és 1345 táján több katonai expedíciót, önálló székely hadjáratot indítottak a Kárpátokon túli területeken. Ha a székelyek képesek voltak kiverni a tatárok "megszámlálhatatlan sokaságát" a "saját lakóhelyükről" és teljesen felszámolni, megsemmisíteni Kelet-Európa egyik legjobban szervezett katonai társadalmát, amely uralma alatt tartotta Moldva területének jó részét, ez azt bizonyítja, hogy Székelyföld sokkal népesebb volt, mint ahogy a szakemberek gondolják. A székelyek a köztük élő kevés számú magyarral a székely ispán, Lackfi Endre, a későbbi erdélyi vajda irányításával győzték le az erdélyi határvidéket és a Székelyföldet háborgató Athlamos tatár fejedelem rettegett seregeit. Egy korabeli krónikás erről

így számolt be: "az Úr ezerháromszáznegyvenötödik évében, a Lajos király koronázása utáni harmadik esztendőben, Gyertyaszentelő Boldogasszony (febr. 2.) táján a székelyek azzal a néhány magyarral, akik akkoriban közöttük éltek, rátámadtak a tatárokra, akiknek megszámlálhatatlan sokaságát a saját lakóhelyükön Isten segítségével kardélre hányták." A székelyek 1346-os katonai expedíciója is hasonló sikerrel járt. A krónikás arról is beszámolt, hogy a székely haderő is nagy létszámú volt, mert "igen nagy csapattal" törtek "a tatárok országára (...és) megszámlálhatatlanul sok tatárt kardélre hányták." A sikereken fellelkesedve a következő években újabb és újabb támadó portyákat szerveztek: "gyakran megrohanták a tatárokat, és nagy zsákmánnyal tértek vissza hazájukba". A székelyek gyakori támadásai miatt, a jól szervezett és győztes hadműveletek eredményeképp az itt élő tatárok a krími tatárokhoz menekültek. Thuróczy erről így ír: "Akik pedig a tatárok közül megmaradtak, a nagy távolságra lévő tengerpartra, a többi tatárhoz menekültek."

Az a tény, hogy a székelyek zsákmányszerző expedíciókat szerveztek saját akaratukból a tatárok ellen, arra vall, hogy nem féltek azoktól. Mindez nem csak katonai erejüket bizonyítja, hanem azt is, hogy létszámban erős közösséget alkottak. A tatárokat saját földjükön támadó székelyekről a krónikás azt is tudja, hogy nagy létszámú fegyveressel vonultak harcba, és e "nagy sereggel" nyílt harcban, a csatmezőn verték le Athlamos "megszámlálhatatlan" létszámú tatár hadát úgy, hogy sok zászlót zsákmányoltak, számos tatár foglyot ejtettek és küldtek a magyar királynak.

Az elmondottak egyértelműen azt bizonyítják, szó sem lehet arról, hogy ebben az időben a székelység száma csupán 19-25-28-34-35-43 ezer lett volna. Arra kell gondolnunk, hogy az 1330-as évekre általunk számoltnál valamivel több székely élt a Székelyföldön. Köztudott, hogy Károly Róbert és Nagy Lajos király gazdaságilag konszolidált uralma kedvezett a népességnövekedésnek, ennek alapján úgy vélem, hogy tévedés nélkül beszélhetünk 90 000 fős székelységről, amelynek katonai ereje valóban elégséges volt arra, hogy felszámolja a moldvai tatár uralmat, lehetővé téve, hogy a következő években benépesüljön, és 1359 táján államszervezésre kerüljön sor.

A székelység lélekszáma a 16-17. században

A székely közösség létszáma az 1500-as évek elején 112 625 főre tehető, ez a 16. század végére, 1595-ig minden bizonnyal megközelítette az Erdély története I. (1988), illetve az Erdély rövid története (1989) című, ez ideig legteljesebb összefoglaló történelmi kiadványokban emlegetett 160 000 fős lélekszámot. Ezt elfogadhatónak tartom, de történelmi tény az is, hogy a székely népesség száma 1595 és 1613 között mintegy 25százalékkal visszaesett.

Számításom, illetve az Erdély történetében ismertetett lélekszám nem egyezik a demográfus Veres Valér becslésével, aki a 16. század végi székely népességet 125 000-re teszi, amely 21,87 százalékkal kevesebb az általam számoltnál. Úgy tűnik, hogy adatait a Bethlen-Gábor fejedelem által elrendelt 1614-es lustra igazolja. Itt azonban tudni kell azt, hogy a 16. század végén és a 17. századelőn, Erdélyországot közel húsz évig tartó bel- és külháborúk emésztették. A pusztítások, az éhínségek és ragályos betegségek itt is katasztrofális népességfogyáshoz vezettek. Ennek ismeretében nem fogadható el a Veres által megadott 125 000 fő, mert ha az igaz lett volna, akkor a 25 százalékos népességfogyás mellett 1614-ben csak 93 750 fős székelységet lehetett volna összeírni.

A nagyarányú népességcsökkenés illusztrálására bemutatok néhány olyan eseményt, amelynek eredménye a népesség elvándorlása, pusztulása. A székelyek voltak azok, akik 1595 őszén kiverték Szinán pasa seregeit Havaselvéről, legyőzték a törököket Târgovişténél, Giurgiunál. A mintegy 48 000 fős keresztény hadsereg felét ők alkották. A havaselvi győztes hadjáratból hazatért közsékelyeket azonban becsapták, nem állították vissza a számukra megígért, az 1562-es székely felkelés előtt élvezett szabad székely státust. A felfegyverzett székely köznép lázadásra készült, így polgárháborús állapot alakult ki. A jól felkészült nemesi hadak azonban meglepetésszerű gyorsasággal megszállták a székely székeket, és vérbe fojtották a székely közrend lázadását, a jobbágyi állapot elfogadására kényszerítették. Az 1596 telén történeteket nevezzük a székely nép történetében "véres farsangnak". Nagy Szabó Ferenc marosvásárhelyi polgár szemtanúként írta le: "sokat nyársba vonának, sokakat felakasztanak". Gyergyóban rájuk gyújtották a házakat, mészároltak. Csíkban és Kászonban, bár a közrend letette a fegyvert, mégis kegyetlenkedtek, miközben a nemesi hadaknak szabad rablást engedtek, mintha idegenek fölött, idegen országban győztek volna. Hasonló

módon jártak el Háromszéken is. Ezt még a "pogány sem tette volna" - jegyezte fel Nagy Szabó Ferenc. Ilyen feltételek közt az elégedetlen községek nagyszámban menekültek el, hagyták el otthonaikat, sokan álltak zsoldosnak Mihály vajda seregébe. Báthory Zsigmond polgárháborúi, négyszeri lemondása, fegyveres harcai a trón visszaszerzéséért sok székely életét követelték. A polgárháborúk fosztogatásait, pusztításait éhínségek, betegségek követték. Mindezt tetézte Giorgio Basta tábornok rémuralma, az osztrák katonaság eltartása, visszaélései, fosztogatásai. Időközben, 1603-ban Székely Mózes is harcot indított Erdély trónjáért. A polgárháborús pusztítások Báthory Gábor fejedelemsége idején még etnikai színezetet is nyertek, melyek a szászok és a fejedelem pártján álló székelyek közti katonai konfliktusokban csúcsosodtak.

Az erdélyi megyék pusztulására jó példa Doboka és Belső-Szolnok megye néhány régiójának eltűnése, ahol az 1550-es évekhez képest a magyar lakosság csökkenése elérte a 85 százalékot. Demény Lajos akademikust idézem: "Egész országrészek maradtak pusztán, lakatlanul. Doboka, Belső- és Közép-Szolnok vármegye, a Szilágyság és a Mezőség magyar lakossága szenvedte meg ezt legjobban. A népesség pusztulása Székelyföldet is érintette, kiváltképpen Aranyos- és Maros-széket." A székelyföldi elnéptelenedést 25 százalékra becsülhetjük, nem csoda, hogy a székely faluközösségek arra kényszerültek, hogy a történelemben először soraikba idegeneket fogadjanak be.

Székelyföld népesedéstörténetét 1614-gyel zárjuk, ekkor készült el az első olyan összeírás, amely alapján aránylag pontosan meghatározható a székelység lélekszáma, társadalmi szerkezete. A Bethlen-Gábor fejedelem által elrendelt katonai lustra, összeírás kiterjedt egész Székelyföldre, de csak 380 település adatai maradtak fenn, és 20 196 család jogállását ismerteti. A szokásos öt fővel számolva 100 980 személy került fel az összeírtak közé. Mivel a lustrából kimaradt a teljes Aranyosság (kb. 29 helység), Marosvásárhely, Csíkszereda városa és egy székely falu, ezzel kiegészítve a lustra adatait, 1614-ben Székelyföld teljes népességét (megközelítőleg) 115-120 ezer főre tehetjük.

Megjelent a Háromszék napilapban.